

Dues rodes dentades formen els engranatges. Dalt es veu un dels travessers que subjecten l'arbre. A la dreta es pot veure el mosso.

l'interior del pou. D'aquesta finestra, situada molt més baixa que la part superior de la sènies, es podia traure millor la **guarnida** -d'aquesta manera anomenen en alguns llocs al conjunt del rest i cadufs-.

A principis de segle, totes aquestes sènies velles de fusta es van anar canviant per les de ferro. Per a fer la conversió no calia modificar en gran part la construcció ja feta. Sols es tenien que fer més amples les parets que aguantaven la roda horitzontal, ja que en les de ferro, els engranatges són d'un diàmetre molt més menut, i per tant no necessiten tant d'espai. L'antic rest d'espert es substituïa per un fet de peces metàl·liques entrelaçades. Els cadufs de fusta o terra cuita per uns de llauna, menys pesats però més resistents. La pastera es fa de rajoles i morter. Les dues rodes de fusta es canvien per una roda metàl·lica que aguanta el rest i per dues rodes dentades que formen els **engranatges**. En la part superior de l'eix dels engranatges -arbre- tenen algunes sènies la marca del taller de foneria. Les més repetides al nostre terme són: *J. Bonet-S. Mateo*,

Interior d'una cava. Per la finestra es pot veure l'interior de la sènies.

Sales-Tortosa, Sendra-Vinaròs i B. Traver-Benicarló. Des del cap de l'eix surten dues **barres** de fusta. La més prima es diu la **guia**, ja que a ella va lligat el **ramal** de l'animal. L'altra, més grossa, porta penjat a la punta el **gambal** (el gambal és la cadena d'on penja la barra, però per extensió es diu també a la barra), que és una barreta d'uns 80 cm. on van enganxats els **tirants** -dues cordes o cadenes que, una per cada part, van lligades al **colleró** del matxo-. Una altra peça significativa de les sènies de ferro és el **mosso**. Consisteix en una falca de ferro d'uns 25 cm, i que és l'encarregada de que la sènies no pugui girar en sentit contrari quan l'animal

es para o es desenganxa. Al relliscar per damunt de les dents d'un dels engranatges, produeix el clàssic soroll que fa una sènies -millor dit, que feia- al regar en animal de tir.

En les sènies que queden treballades, es trau l'aigua per mitjà d'un motor -elèctric o d'explosió-. Les caves de la mota que tenien les antigues sènies, són aprofitades per a situar-los a un nivell més baix i poden així, treballar millor. L'evolució d'aquestes caves és curiosa. Les velles sènies de fusta les tenien pel motiu abans esmentat, però al canviar al ferro es van deixar de fer -el rest metàl·lic ja no queia dintre de l'aigua i el fer la cava complicava la construcció de la mota-. Després, a partir de l'aparició dels motors, es van tindre que fer en les sènies que no en tenien.

Les peces que formen la maquinària d'una sènies romanen tranquil·les, quietes, sense demanar pa a ningú. Saben que la seva tasca ja l'han complida. Queden com a muts testimonis de la història d'una terra i d'una gent. De la nostra terra i de la nostra gent. Segurament, serà difícil tornar a sentir el picar del mosso sobre les dents de l'engranatge.

Roda, cadufs i rest de ferro. A la base dels cadufs hi ha un forat que té dues funcions: deixar eixir l'aire quan el caduf està omplint-se -si els cadufs no bevien bé, s'embolicava el rest-, i deixar eixir l'aigua quan s'acaba de regar. En la roda es poden veure les guies i les orelles. Les guies són les dues peces en forma de M de l'esquerra. Guien al rest pel centre de la roda. En les sènies modernes, les guies eren dues barres de fusta, que vivint de la paret lateral i recolzant-se en un travesser, guien al rest d'espert.